

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

ANEM A MERCAT

Mercat de la Bisbal d'Empordà: 700 anys de vida

XAC

Xarxa
d'Arxius
Comarcals

Arxiu Comarcal del Baix Empordà

ÍNDEX

PRESENTACIÓ DE L'ACTIVITAT	2
Descripció de la proposta	2
Descripció de l'activitat	2
Sabers bàsics.....	3
Competències clau.....	3
DINÀMIQUES DE L'ACTIVITAT	4
Breu introducció històrica	4
Taller a l'aula 1. Coneixem els documents	6
Taller a l'aula 2. Joc del mercat de la Bisbal	8
Visita a l'Arxiu Comarcal del Baix Empordà	12
RECURSOS DE L'ACTIVITAT	122

Seu de l'Arxiu Comarcal del Baix Empordà

PRESENTACIÓ DE L'ACTIVITAT

Descripció de la proposta

El Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya disposa d'una Xarxa d'Arxius Comarcals encarregats de conservar, tractar, fer accessible i difondre el nostre patrimoni documental. És per això que des de la Xarxa d'Arxius Comarcals es creen activitats dirigides al públic escolar. Aquestes propostes didàctiques faciliten que l'alumnat entengui quina és la funció pràctica d'un arxiu i ofereixen diferents recursos educatius per aproximar-se al passat a través dels arxius del territori.

Descripció de l'activitat

Aquesta activitat vol donar a conèixer l'Arxiu Comarcal del Baix Empordà (ACBE) a l'alumnat de d'educació secundària a través d'una dinàmica de descoberta del **Mercat de la Bisbal** i els seus set-cents anys d'història.

L'activitat s'estructura en tres parts complementàries:

- Taller de treball amb la documentació: **CONEIXEM ELS DOCUMENTS**.
- Taller gamificat a l'aula del centre educatiu: **JOC DEL MERCAT DE LA BISBAL**.
- Visita guiada a l'Arxiu Comarcal del Baix Empordà.

La dinàmica de l'activitat permet treballar amb documentació primària custodiada a l'ACBE amb l'objectiu de conèixer el funcionament del mercat medieval i la seva importància com a motor econòmic, social, polític i religiós de la comarca. Alhora que evidencia la importància que té l'estudi de les fonts primàries per entendre el passat.

Els eixos de l'activitat gamificada són la descoberta de l'origen i gestió del mercat a través dels personatges que hi estaven implicats, els espais que ocupava, els productes s'hi oferien i les regulacions, impostos i exempcions que l'articulaven. Aquesta aproximació al passat permet a l'alumnat fer comparatives entre l'abans i l'ara en temes com la higiene, la gestió dels espais o la dieta i també permet conèixer nou vocabulari avui en desús, familiaritzar-se amb les antigues mesures d'ús quotidià i vincular el nomenclàtor actual amb el passat comercial de la vila.

Sabers bàsics

L'activitat que plantejgem desenvolupa els següents sabers del currículum de ciències socials de primer i segon de secundària¹:

- Contextualització dels sistemes d'intercanvi i comerç en l'edat mitjana. Com han anat canviant les mesures i els hàbits de comerç.
- Identificació i ús de les fonts històriques, arqueològiques i geogràfiques i la seva valoració com a patrimoni col·lectiu. Com n'és d'important la documentació/informació prèvia a qualsevol coneixement.
- Valoració crítica de la distribució desigual dels recursos i del treball des de la prehistòria fins a l'edat contemporània.
- Reflexió sobre la construcció d'identitats a partir de l'herència cultural i els processos històrics viscuts en una comunitat i territori. Veure que som hereus del nostre passat. Que les nostres accions ens determinen.

Competències clau

L'activitat permet posar en pràctica les següents competències clau del currículum educatiu²:

- Competència social, personal i d'aprendre a aprendre.
- Competència en comunicació lingüística
- Competència ciutadana
- Competència en consciència i expressions culturals

---

¹ Decret 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica de la Generalitat de Catalunya.

² Llei Orgànica de Modificació de la Llei Orgànica d'Educació 3/2020, de 29 de desembre d'Educació. Al *Butlletí Oficial de l'Estat*, 30 de desembre de 2020.

DINÀMIQUES DE L'ACTIVITAT

A qui s'adreça	Alumnat d'educació secundària obligatòria, especialment a l'alumnat de segon cicle.
Objectius	Donar valor al mercat, a la seva història, al seu desenvolupament en el temps i a la seva gestió. Entendre l'actual Bisbal com a hereva del mercat. Veure la importància que els documents tenen per entendre el passat.
Durada	Tres sessions, dues a l'aula i una de visita a l'Arxiu.

Breu introducció històrica

El mercat de la Bisbal ha complert 700 anys i amb aquesta activitat es pretén destacar la importància que ha tingut per la vila i el territori del Baix Empordà.

Al segle XIV **Pere de Rocabertí**, bisbe de Girona, demana al rei la concessió del privilegi de celebrar un mercat setmanal a La Bisbal amb l'objectiu de promoure econòmicament la vila, que era de la seva propietat, i incrementar les seves rendes senyorials. El dia 21 de març del 1323, **Jaume II** atorga aquest **privilegi** a la vila, fet que demostra la importància que havia assolit a l'edat mitjana, amb importants canvis demogràfics i socials. A l'edat mitjana el rei era l'únic que podia atorgar el permís de celebrar un mercat i, malgrat cobrava per cada privilegi que concedia, no era fàcil obtenir-lo.

La concessió d'aquest privilegi va lligat a dos processos històrics simultanis que acaben confluint:

- El creixement de les ciutats medievals afavorides per l'expansió agrària, que propicia un augment de la producció agrícola i un increment dels intercanvis comercials.
- Els conflictes entre el **rei de la Corona Catalanoaragonesa**, el **comte d'Empúries** i el **bisbe de Girona**.

Al segle XIV altres poblacions del territori ja tenien els seus propis mercats que donaven importants rendes als seus senyors: Monells (1102), Castelló d'Empúries i Peralada (1128), Amer (abans de 1184), Torroella de Montgrí (abans de 1187), Bàscara (1187) o Hostalric (1242).

En aquests moments La Bisbal ja té una pròspera comunitat jueva, amb més de vint famílies instal·lades al call a l'extrem sud de la vila. Molts individus d'aquesta comunitat hebrea es dedicaven a prestar diners a interès, uns diners que es podien emprar per a cobrir necessitats urgents, finançar inversions productives o altres coses. Aquesta comunitat era imprescindible per al bon funcionament del nou mercat de La Bisbal.

El llavors **Comte d'Empúries, Ponç Hug V**, veu en el mercat de La Bisbal una clara competència al mercat de la vila de Monells, de qui n'era el senyor. Per això quan el rei atorga el privilegi, ell s'hi oposa, enfrontant-se directament al rei però també al bisbe. De fet, l'enfrontament entre ells ja venia de lluny i un dels motius pel qual el rei vol dotar a La Bisbal d'un mercat és per afavorir al Bisbe de Girona i restar poder al Comte d'Empúries.

L'any 1324, el Bisbe de Girona també afavorirà la seva vila fent servir la seva potestat d'atorgar el privilegi de la "**franquesa de la lleuda**". Amb aquesta concessió declarava els habitants del castell i del terme de La Bisbal exempts de pagar la lleuda de "*totes les collites i altres coses i béns obtinguts de les seves possessions i de tot el bestiar gros i menut i l'aviram criats dins el terme de La Bisbal*" que venguessin al mercat.

La regulació i la gestió del mercat setmanal i el seu bon funcionament, anava a càrrec del mostassaf, el representant municipal que tenia com a funció única i expressa el control del mercat. El **Llibre de Mostassaria (segles XVI i XVIII)** que es conserva a l'ACBE recull les crides (pregons), ordinacions i actuacions del mostassaf. Hi destaquen el control de pesos i mesures, el control de la higiene i el control del bestiar i l'aviram.

L'actual plaça major va ser, ben probablement, l'espai principal del mercat per ser el més cèntric i el més ampli. Hi confluïen la majoria dels carrers de la vila i s'hi podien instal·lar moltes parades. Encara avui continua sent l'eix comercial principal de La Bisbal.

Taller a l'aula 1. Coneixem els documents

Iniciem l'aproximació a la història del Mercat medieval de la Bisbal a través de l'estudi d'una selecció de documents del fons de l'ACBE. Podeu descarregar aquests materials de la carpeta de RECURSOS. Cada document farà referència a un aspecte clau per a la formació i consolidació del mercat: privilegis, ubicació i impostos i gestió. Cada document inclou una petita introducció històrica i una breu explicació perquè el personal docent pugui fer la introducció a l'activitat. Es preveu una durada aproximada d'1 hora per aquesta part de l'activitat.

- Es divideix el grup classe en tres grups de treball i s'assigna un paquet de documents a cada grup.
- Cada grup ha de buscar al document la informació requerida omplint un petit qüestionari molt bàsic que els ajuda a entendre el moment polític i social. El qüestionari serveix per conèixer personatges o aspectes claus de l'època com les figures del rei, el bisbe o el mostassaf o conceptes com els privilegis i les lleudes. S'ha d'intentar identificar:
  - Nom dels personatges implicats
  - Data del document
  - Funció del document
  - Altra informació rellevant
- Es torna a reunir tot el grup classe per posar en comú tota la informació obtinguda.

A la posterior visita a l'ACBE l'alumnat podrà veure els originals d'aquests documents i també podrà adreçar-se a l'equip de l'arxiu per aclarir tot allò que no hagin pogut trobar ni resoldre amb els mitjans de l'aula.

DOCUMENT 1. MAPA DE LA VILA

Material de treball:

1. Plànol turístic actual de la Bisbal amb el nom dels carrers principals, i on es destaca el nucli antic de la vila.
2. Planimetria on es veu la dimensió de la ciutat actual respecte al nucli medieval.
3. Fitxa didàctica per situar sobre el plànol aquells carrers que deuen el seu nom al mercat. Aquests noms són els mateixos que s'utilitzaran en el joc de simulació del mercat i permetrà que l'alumnat pugui situar-se en l'espai físic de la vila medieval sobre la ciutat actual.

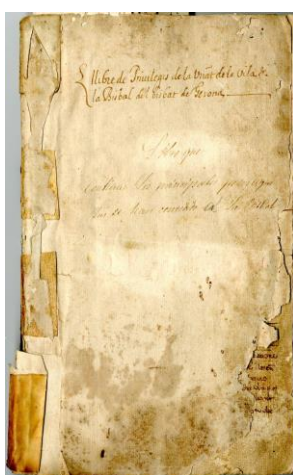
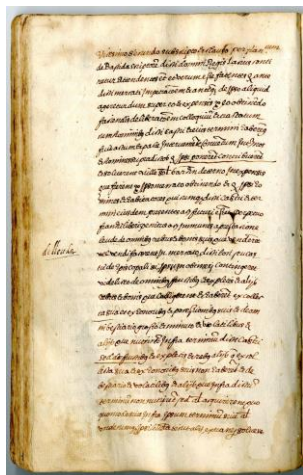

DOCUMENT 2. PRIVILEGI, LLEUDA I MOSTASSAF

Materials de treball:

1. Fragment del document on es fa referència a les lleudes i a la "franquesa de lleuda".
2. Portada del Llibre de Privilegis
3. Fragment del Llibre de Mostassaria.
4. Fitxa didàctica per identificar els conceptes de cada document.

DOCUMENTS RELACIONATS AMB EL MERCAT

- Tres tipologies i tres definicions
- Què són i per a què serveixen?
- Caldrà que relacionis cada document amb cada una.

Lleuda

- La lleuda era un impost que gravava l'entrada de mercaderies a les ciutats i viles on hi havia mercat.
- sistema impositiu per tarja fixa i no pas "ad valorem", com els altres impostos.
- A partir del segle XII, es redactaren llistes de productes amb l'impost que calia pagar en concepte de lleuda per cadascun d'ells.
- La lleuda era una de les principals entrades que rebia el monarca, o com en aquest cas, el bisbe que era el senyor de la Bisbal. El el gestionava com vella.
- La lleuda es pagava amb diners.
- A vegades, els habitants de la vila no l'havien de pagar i això es coneixia com a Privilegi de franquesa de la Lleuda.

Un cop examinat el document i determinat quin dels tres és cal que:

1. Identifiques amb el nom de quin es tracta
2. Miris si pots saber la data del document
3. Intentis esbrinar alguna cosa o paraula que et pugui indicar què ens està explicant el document.
4. A veure si trobes algun nom

SÓN TEXTOS MOLT ANTICS I ENS COSTA LLEGIR LA GRAFIA PERÒ QUAalsevol paraula o data ens pot donar molta informació

AJUDA
El document parla la Franquesa de la Lleuda que concedia el bisbe als habitants de la Bisbal.
Has de trobar la paraula EPISCOPALIS (que es refereix al bisbe) i les paraules LIBERI, PERMITTUS, FRANQUIL.

DOCUMENTS RELACIONATS AMB EL MERCAT

- Tres tipologies i tres definicions
- Què són i per a què serveixen?
- Caldrà que relacionis cada document amb cada una.

Llibre de Privilegis

- El Llibre de Privilegis són llibres realitzats des d'època antiga per monarques, institucions eclesíastiques o corporacions públiques.
- Es registren en un llibre tots els documents que expedien o que rebien, especialment aquells documents que eren garantia d'un privilegi, d'una propietat, d'un dret o d'una jurisdicció.
- Un privilegi és una norma jurídica que consisteix en una disposició o un tractament d'excepció beneficiós a una persona, grup de persones o a una població respecte a la resta. També s'anomena paper.
- Suposava un avantatge per qui el té.
- De normal són els monarques qui els concedeixen i permetten l'enregistrament d'aquests nòmines.
- Un dels privilegis més comú a l'edat mitjana era el de la Celebració del Mercat.

Un cop examinat el document i determinat quin dels tres és cal que:

1. Identifiques amb el nom de quin es tracta
2. Miris si pots saber la data del document
3. Intentis esbrinar alguna cosa o paraula que et pugui indicar què ens està explicant el document.
4. A veure si trobes algun nom

SÓN TEXTOS MOLT ANTICS I ENS COSTA LLEGIR LA GRAFIA PERÒ QUAalsevol paraula o data ens pot donar molta informació

AJUDA
La Bisbal d'Empordà és una de les ciutats que conserva el Llibre de Privilegis

DOCUMENTS RELACIONATS AMB EL MERCAT

- Tres tipologies i tres definicions
- Què són i per a què serveixen?
- Caldrà que relacionis cada document amb cada una.

Llibre de Mostassaria

- El mostassaf o mostassàxi era un magistrat municipal dels territoris de la Corona d'Aragó.
- S'encarregava de vetllar per la correcta qualitat, mesura i preu dels productes al mercat, per l'aplicació de les normatives vigents, sobretot en el pagament d'impostos o tributs. També s'encarregava de supervisar la neteja de la ciutat, les actuacions dels gremis i el control de les mesures i la qualitat dels aliments. Per tant allà on existia era una de les màximes autoritats, perquè era escollit pel Consell Municipal.
- També era qui verificava les mesures per evitar frau. Les verificacions i pesava el seu segell.
- Les seves atribucions es recullen en un llibre.

Un cop examinat el document i determinat quin dels tres és cal que:

1. Identifiques amb el nom de quin es tracta
2. Miris si pots saber la data del document
3. Intentis esbrinar alguna cosa o paraula que et pugui indicar què ens està explicant el document.
4. A veure si trobes algun nom

SÓN TEXTOS MOLT ANTICS I ENS COSTA LLEGIR LA GRAFIA PERÒ QUAalsevol paraula o data ens pot donar molta informació

AJUDA
El "Llibre de Mostassaria" de la Bisbal d'Empordà, conservat a l'Arxiu Comarcal del Baix Empordà, recull les crides de les ordinations (obligacions) i les actuacions del mostassaf entre els segles XV i XVIII.

DOCUMENT 3. PRIVILEGI

Materials de treball:

1. Fragment del document del privilegi del mercat, on es parla de la protecció de tots aquells que vagin a mercat. El document està escrit en llatí.
2. Fitxa d'identificació de les paraules claus del text per determinar quin és el contingut del document.

21 de març de 1323

En aquesta data, el rei de la Corona d'Aragó, per satisfer una part del lleial i econòmicament la seva vila de la Bisbal, concedí el privilegi de celebrar-hi un mercat setmanal en divendres.

1. El privilegi de celebrar-hi un mercat setmanal en divendres.

2. El privilegi de protecció dels mercaders que vagen al mercat.

3. El privilegi de protecció dels mercaders que vagen al mercat.

4. El privilegi de protecció dels mercaders que vagen al mercat.

5. El privilegi de protecció dels mercaders que vagen al mercat.

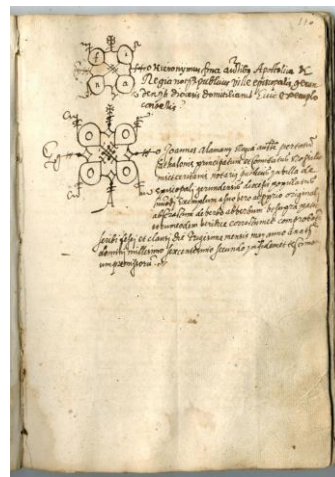
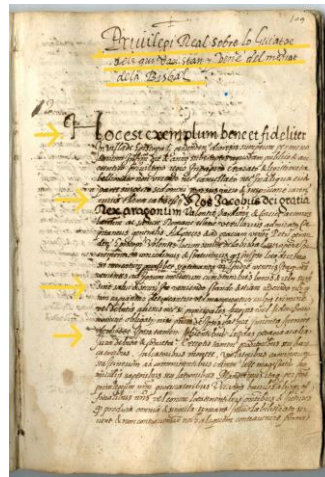
Subirà tot això era intenció basant en el text de la concessió del privilegi del mercat el següent:

nom del rei que l'atorga: Jaume el Primer

nom del lloc on s'atorga: la Bisbal

Paraules clau: mercader, mercat, privilegi, protecció, setmanal, divendres, vila, Bisbal.

Pots trobar on parlo dels falsificadors de moneda els raptores, s'els poders de canons i qui hagués comès crims de lesa majestat?

Taller a l'aula 2. Joc del mercat de la Bisbal

Un cop el grup s'ha familiaritzat amb el funcionament del mercat medieval a través dels textos originals de l'època, es proposa un joc de simulació per continuar treballant els conceptes apresos de manera gamificada a l'aula.

Abans de començar a jugar:

- Es trien dues persones que durant el joc assumeixen el rol de dos personatges de l'època:
  - Mostassaf. És l'encarregat de vendre les mesures perquè una de les seves funcions era controlar que es fessin servir els pesos i mesures de la vila.
  - Cap de la comunitat jueva. És qui pot prestar diners, sempre amb interessos.

Aquests personatges durant el joc s'han de situar al centre de l'aula, al mig del mercat.

- El grup classe es divideix en 5 equips de joc. Cada equip ha de triar una persona que faci de "comprador" i té adjudicat un espai del Mercat on hi ven quatre productes diferents:
  - Plaça Major: venda de carn
  - Plaça del Gra: venda de fruita i verdura

- Plaça Nova: venda de teixits i fibres
- Carrer de les Peixateries: venda de peix
- Plaça de l'Oli: venda de productes varis

Cadascun d'aquests equips se situa en una taula que simula la seva parada.

- Es reparteix a cada equip els materials que necessita per jugar:
  - 14 diners (es poden simular les monedes amb peces petites de qualsevol tipus: llegum seca, peces de joc, pedres...)
  - Cada equip agafa les seves quatre cartes de producte (indiquen el producte, la mesura que cal utilitzar i el valor del producte en diners), les remena i les deixa cap per avall sobre la seva parada. Cada equip rep les següents cartes de producte:

EQUIP PLAÇA MAJOR:

- 1-Carn fresca/**Lliura carnissera**/ 4 diners
- 2-Carn salada/ **Quart**/ 3 diners
- 3-Aviram/ **Unça**/ 2 diners
- 4-Bestiar viu vacu i porcí/ **Quintar**/ 5 diners

EQUIP PLAÇA DEL GRA:

- 1-Cebes/**Lliura**/ 2 diners
- 2-Mel/**Quarteró**/ 3 diners
- 3-Fruites variades/**Rova**/ 4 diners
- 4-Blat/**Quartera**/ 5 diners

EQUIP PLAÇA NOVA:

- 1-Bestiar de llana/ **Rova** / 5 diners
- 2-Draps de llana/ **Cana**/ 4 diners
- 3-Gorres i espardenyes/ **Peça**/ 2 diners.
- 4-Espart/**Pam**/ 3 diners

EQUIP CARRER DE LES PEIXATERIES:

1-Peix fresc, del Daró/**Unça**/ 4 diners

2-Peix fresc de mar/**3 unces**/ 5 diners

3-Peix en salaó/**Quart**/ 2 diners

4-Sal/**Quartà**/ 3 diners

EQUIP PLAÇA DE L'OLI:

1-ous/ **dotzena**/ 3 diners

2-Anous i castanyes/ **mesura rodona.**/ 2 diners

3-Oli/**Quartó**/ 4 diners

4--Vi/**Bota**/5 diners

- Es fa una pila amb les cartes d'ordinacions, impostos, franqueses i costums i cada equip n'agafa vuit a l'atzar i les col·loca cap per avall sobre la seva parada.

- El/la cap de la comunitat jueva comença el joc amb 10 cartes de préstec d'1 diner cadascuna. Per cada diner que presta, en rebrà un més en interessos.
- El Mostassaf comença amb totes les cartes de mesures sobre la seva taula.

Regles del joc:

- L'objectiu de cada equip és comprar un producte de cada parada, excepte de la seva, i acabar el joc amb la quantitat més gran de diners possible.
- El joc s'ha de desenvolupar complint tots els requisits que es marquen a les cartes.

- Tots els equips juguen a l'hora. La persona que fa de "comprador" és qui surt de la parada i va a les altres quatre parades a comprar. La resta de l'equip no es mou de la seva parada, fan de "venedors" i reben als compradors dels altres equips.
- Quan un "comprador" arriba a una parada:
  - Agafa una carta de la pila de "producte".
  - A la carta de producte veu quants diners ha de pagar i quina mesura necessita per adquirir-lo.
  - Abans de comprar el producte ha d'anar a la taula del mostassaf i comprar la carta de la mesura que necessita, només així podrà comprar el producte.
  - Quan torna a la parada, agafa una carta de la pila de "regulacions" per veure en quines condicions ha d'adquirir el producte.
  - Paga el preu que es correspon pel producte i es queda amb la carta del producte que ha comprat per portar-la amb el seu equip.
  - Si l'equip no té prou diners, pot demanar un crèdit a la comunitat jueva.
- Quan el "comprador" ja ha passat per totes les parades i l'equip ha comprat els quatre productes, en cas que hagi necessitat alguna carta de préstec, ha de retornar la carta al call pagant 1 diner per cada carta prestada.
- Guanya l'equip que acaba el joc amb els quatre productes i el nombre més gran de diners.

Exemple d'una jugada: A la parada de la plaça major ens ha tocat la carta de carn fresca. Veiem que el **valor** és de 2 diners i la **mesura** és la lliura carnissera. Anem a la taula del mostassaf a comprar una mesura de lliura carnissera que val 2 diners. Tornem a la parada i, abans de comprar agafem la carta de les **regulacions** i ens toca una obligació, la que indica que el rei està fent la guerra. Ens toca pagar 1 diner més en aquesta transacció. Llavors: 2 diners de la carn + 2 diners de la mesura + 1 diner de l'impost temporal = 5 diners.

Exemple d'una jugada: Imaginem que a la carta de **regulacions** ens toca una franquesa, la que indica que com que la vila sempre ha estat fidel al rei, es rebaixa 1 diner a tots els productes del mercat aquest dia. Llavors: 2 diners de la carn + 2 diners de la mesura – 1 diner de tots els productes = 3 diners. I en aquest cas, ens guardem la carta per usar-la a la resta de parades.

Reflexió final:

En acabar la dinàmica fem una reflexió conjunta sobre el que s'ha experimentat. Tot i que el debat pot ser obert, podem conduir la reflexió en les següents línies:

- La justícia
- Les relacions socials
- El paper de la dona
- L'evolució del mercat i els intercanvis comercials
- Sense el mercat, la Bisbal seria com és ara?

Visita guiada a l'Arxiu Comarcal del Baix Empordà

L'activitat a l'Arxiu serà dirigida per l'equip de l'ACBE. Aquesta part del taller serveix per conèixer com són les fonts primàries custodiades per l'Arxiu i per posar en comú la informació recuperada referent al mercat medieval.

RECURSOS DE L'ACTIVITAT

A la carpeta de recursos de l'activitat es poden descarregar i imprimir tot el material necessari per als dos tallers proposats per a l'aula:

- Fitxes didàctiques
- Planimetria de la Bisbal actual
- Imatge del plafó de ceràmica del carrer de la Riera.
- Document de Lleuda
- Document del Llibre de Mostassaria
- Document llibre de Privilegis
- Dues pàgines del Llibre de privilegis on parla del mercat
- 10 cartes d'1 diner cada una per poder fer préstecs el cap de la comunitat jueva.

